

ЗАКОЛОТ ЄВГЕНА ПРИГОЖИНА 23 – 24 ЧЕРВНЯ 2023 РОКУ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Офіцинський Р. А., Ісак Ю. І., Офіцинський Ю. Р.

ВСТУП

Сучасна російсько-українська війна вирізняється масштабними людськими жертвами, руйнуваннями інфраструктури, жорстокою антиукраїнською репресивною політикою російських агресорів на окупованих територіях. Природним є прогнозування тривалості та результатів війни, що досі триває. При цьому бракує системних досліджень про конкуренцію владних угруповань Російської Федерації (далі – РФ). Серед маловивчених проблем є діяльність сумнозвісної Приватної військової компанії “Вагнер”. Її власна назва – псевдонім одного з командирів, колишнього підполковника головного розвідувального управління міністерства оборони РФ, неонациста Дмитра Уткіна¹. Засновник і керівник цієї компанії олігарх Євген Пригожин є впливовим у своїй країні. Йому протегували перший заступник керівника адміністрації президента Сергій Кірієнко й багатії – брати Михайло та Юрій Ковальчуки, себто представники найближчого оточення Володимира Путіна.

Глибше зацікавилися тим питанням у світі внаслідок збройного виступу “вагнерівців” 23 – 24 червня 2023 р. Недарма детальна стаття “Заколот ПВК “Вагнер”” у популярній вільній електронній енциклопедії “Вікіпедія” оприлюднена 60-ма мовами з численними джерельними посиланнями². Як бачимо, вказана подія означена терміном “заколот” (англійською, іспанською та французькою відповідно – “rebellion”, “rebelión”, “rébellion”, німецькою – “Aufstand”, польською – “bunt”, російською – “мятеж” тощо). Цей заколот персоніфікується з постаттю Є. Пригожина і класифікується короткочасним внутрішнім конфліктом і спробою державного перевороту в Росії.

Загалом такі перевороти притаманні зауваженій країні в переломні часи. На початку четвертого року Першої світової війни, наприклад, відбувся збройний виступ верховного головнокомандувача російською армією Лавра Корнілова. Однак йому 27 – 30 серпня (10 – 13 вересня за новим стилем) 1917 р. не вдалося у змаганні з Тимчасовим урядом

---

¹ Мельников О., Соколова Ю. Пригожин повністю залежний від Путіна. URL: <https://fakty.com.ua/ua/svit/20230624-prygozhyn-povnisty-u-zalezhnij-vid-putina-a-pvk-vagnera-derzhutvorennya-intervyu-z-kolyshnim-vagnerivczem>.

² Заколот ПВК “Вагнер”. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Заколот_ПВК_“Вагнер”.

установити військову диктатуру, а принагідно й нейтралізувати лівих радикалів, що, зрештою, завдали немислимої шкоди всьому людству.

Методологія нашого дослідження включає сукупність таких головних методів історичного пізнання, як історико-типологічний, історико-генетичний та історико-порівняльний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В історичній науці України практично відсутні фахові праці, присвячені не лише окресленій проблемі (це зрозуміло через її нещодавність), але й спадку ПВК “Вагнер” попри значне число новинних публікацій. Вітчизняні дослідники простежили тільки інформаційну кампанію в РФ з набору добровольців у приватні військові компанії, в т. ч. “Вагнер”³. Відображено механізми уславлення загиблих російських військовослужбовців, зокрема мобілізованих в’язнів.

Важливу поточну аналітику продукували іноземні вчені, найперше з Інституту вивчення війни (Institute for the Study of War, скорочено – ISW) зі штаб-квартирою у Вашингтоні. Витримала перевірку часом обґрунтована оцінка американських спеціалістів про те, що Є. Пригожин займає унікальну позицію, пожинаючи переваги залежності В. Путіна від “вагнерівців”, “не несучи формальної відповідальності за жодну вісь чи територію в Україні та маючи значний вплив в інформаційному просторі”⁴. Припущення, що заколот Є. Пригожина і посередництво білоруського диктатора О. Лукашенка інсценовані Кремлем для виявлення прихованих антипутінських опозиціонерів у політичних і військових колах РФ (в українській історіографії існує подібна парадоксальна, проте необґрунтована думка про спричиненість українізації 1920-х рр. прагненням виявити прихильників антирадянських й антиросійських поглядів), в ISW справедливо назвали абсурдними: “Кадри з Путіним, який виступає на національному телебаченні із закликом припинити збройне повстання (an armed rebellion) та попереджає про повторення революції 1917 року, а потім потребує посередництва іноземного лідера для розв’язання повстання, матиме тривалий вплив. Повстання виявило слабкість російських структур безпеки і продемонструвало нездатність Путіна своєчасно використати ресурси для відсічі внутрішній загрози та це більше послабило його монополію на силу”⁵.

---

³ Сідченко С. та ін. Інформаційні заходи шостого етапу інформаційної кампанії Російської Федерації в ході збройної агресії проти України у вересні 2022 року. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*. 2022. № 3. С. 71 – 80.

⁴ Russian Offensive Campaign Assessment, October 25, 2022. URL: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-october-25>.

⁵ Russian Offensive Campaign Assessment, June 24, 2023. URL: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-june-24-2023>.

Про те, що спроба перевороту “вагнерівців” була спеціальною операцією, заявив секретар Ради національної безпеки і оборони України Олексій Данілов 8 серпня 2023 р.⁶ Це заперечили як у проукраїнських, так і проросійських телеграм-каналах. Одначе зауважена конспіратологічна версія пустила коріння. Мовляв, Пригожин імітував загрозу внутрішнього конфлікту, щоби виявити потенційні вогнища спротиву путінському режиму. У тому нагадав православного священника Георгія Гапона, агента царської охоранки і засновника легального “Зібрання російських фабрично-заводських робітників Санкт-Петербурга” (1904 – 1906), що об’єднало майже 10 тис. осіб.

Згідно з висновком американського аналітика Роба Лі з Інституту досліджень зовнішньої політики (Foreign Policy Research Institute) у Філадельфії, Україна ніколи не була прибутковою для Пригожина, а лише засобом отримати політичну владу⁷. Це не зовсім відповідає істині з огляду на завзяття “вагнерівців” у розграбуванні окупованих територій України 2014 – 2015 рр.

Грунтовно простудіювала зауважену проблематику дослідниця Бет Саннер із Центру науки і міжнародних відносин Белфера (Belfer Center for Science and International Affairs) Гарвардського університету, колишня заступниця директора Національної розвідки США. Вона влучно відзначила, що критика Пригожиним російських зверхників більше загрожували режиму Путіна, ніж сам очільник заколоту⁸.

У попередніх публікаціях ми висвітлювали дотичні аспекти⁹. Йшлося про місце Є. Пригожина й очолюваних ним утворень у внутрішній

⁶ Заколот Пригожина був спланованою спецоперацією, погодженою з Путіним. URL: <https://nv.ua/ukr/amp/pvk-vagner-danilov-skazav-shcho-bunt-prigozhina-buv-specoperaciyeu-uzgodzhenoyu-z-putinim-50344762.html>.

⁷ Буцко Д. Пригожин кинув виклик Путіну. URL: <https://hromadske.ua/posts/prigozhin-kinuv-viklik-putinu-tozh-teper-vin-potencijna-zagroza-dlya-nogo-amerikanskij-analitik-rob-li>.

⁸ Sanner B. Putin and Prigozhin. URL: <https://www.belfercenter.org/publication/putin-and-prigozhin-its-complicated>. Див. також: Bojórque L., Ávila S. La implosión que se avecina al régimen de putin. *Ciencia Latina*. 2023. № 4. P. 1389 – 1404; Currie I. Exporting Autocracy: Evgenii Prigozhin, the Wagner Group and the Putin Regime’s Scramble for Africa. La Trobe University, 2022. 219 p.; Currie I., Horvath R. The rise of Yevgeny Prigozhin. URL: <https://theconversation.com/the-rise-of-yevgeny-prigozhin-how-a-one-time-food-caterer-became-vladimir-putins-biggest-threat-208450>; Erkan Ç., Ateş A. Wagner Grubu’nun Yapısı ve Operasyonları Üzerine Bir İnceleme. *Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi*. 2023. № 4. P. 111 – 130; Grint K. Letter to putin. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/17427150231190500>; Poroskoun G. Yevgeny Prigozhin and the Wagner Group. URL: <https://www.inss.org.il/publication/wagner>.

⁹ Офіцинський Р., Ісак Ю. Образи російсько-української війни від 2014 р. донині. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 61. Т. 2. С. 18 – 23; Офіцинський Р., Ісак Ю., Сліпецький О. Російська логіка війни проти України

та зовнішній політиці РФ. Наразі **метою дослідження** слугує аналіз передумов, перебігу і поточних наслідків спроби державного перевороту в РФ, здійсненої членами ПВК “Вагнер” у червні 2023 р.

1. Передумови заколоту “вагнерівців”

Раніше ми прогнозували, що протистояння між “баштами Кремля” з огляду на стратегічні провали і тактичні поразки у війні проти України, руйнування єдиної інформаційної картини на засадах офіційної пропаганди розколять російські політичні клани, розхитають путінський режим у політичному, економічному й культурному вимірах, наблизять перспективу розпаду РФ на регіональні уламки, що можуть ворогувати між собою¹⁰.

Багато російських політиків, блогерів, “воєнкорів” вимагали застосування Москвою всього наявного озброєння, тотальної мобілізації, усунення неефективних управлінців¹¹. Однак вони прогавили ймовірність розколу РФ. Концепція громадянської війни в Україні була головним наративом російської пропаганди до широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р. Тепер вона оберталася бумерангом проти її творців.

Близький до В. Путіна олігарх Є. Пригожин очікувано захотів зіграти роль самостійного політичного гравця. Він спробував здійснити 23 – 24 червня 2023 р. переворот у РФ за допомоги найманців ПВК “Вагнер”, що попри значні втрати у боях проти сил оборони України більше “героїзувалися” в порівнянні з регулярною російською армією. “Вагнер” і подібні групи Кремль використовував у гібридній агресії проти України і країн Африки.

Це формування поза правовим полем навіть у власне Росії, проте відкрито вербувало найманців серед засуджених. Варто примітити, що в РФ рекрутували позбавлених волі ще під час першої російсько-чеченської війни (1994 – 1996) за подобою мобілізації радянських в’язнів у Другій світовій війні.

Як не дивно, прокуратура України лише в лютому 2023 р. оголосила Пригожину підозру (заочно) в скоєнні кримінальних злочинів, у т. ч.

від 24 лютого донині. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія.* № 13/55. С. 208 – 233; Офіцинський Р., Ісак Ю., Сліпецький О. Російсько-українська війна від 24 лютого 2022 року донині: історичні реалії та поточні уроки. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2023. Вип. 62. Т. 2. С. 4 – 9; Офіцинський Р., Ісак Ю., Сліпецький О. Сучасна російсько-українська війна у світлі російської пропаганди. *Вісник науки та освіти.* 2023. № 7. С. 998 1011.

¹⁰ Офіцинський Р., Ісак Ю., Сліпецький О. Російська логіка війни проти України... С. 222.

¹¹ Черный клоун. URL: https://www.dialog.ua/russia/269949_1679033700.

за ведення агресивної війни¹². Адже “Вагнер” відомим став під час російської окупації Криму, допомагаючи невизначеним російським підрозділам – “зеленим чоловічкам”. Потім “вагнерівці” воювали на Донбасі, збили український військовий літак Іл-76, вбивали проросійських ватажків у міжусобицях, штурмували Дебальцеве 2015 р.¹³.

Після тривалого ув'язнення за пограбування і шахрайство у 1980-х рр. Пригожин став успішним ресторатором у Санкт-Петербурзі. Відтак отримав прізвисько “кухар Путіна”. Його “фабрика тролів” від 2013 р. в інтересах Кремля маніпулювала суспільною думкою в інтернеті, зокрема під час президентської кампанії в США 2016 р. Згодом Пригожин в афільованих із “Вагнером” телеграм-каналах накопичив сотні тисяч підписників, безпосередньо взаємодіяв з онлайн-виданнями й агентствами новин.

У січні 2023 р. міністерство фінансів США визнало ПВК “Вагнер” “транснаціональною злочинною організацією”, запровадивши нові санкції проти неї та її партнерів. Для “вагнерівців” характерні злочинні методи. У листопаді 2022 р. вони показово вбили кувалдою свого бійця Євгена Нужи́на, а відео розправи виклали в інтернеті. Потім Пригожин у футлярі з-під скрипки надіслав закритавлену кувалду до Європейського парламенту.

У лютому 2023 р. Євген Пригожин у відеоролику поскаржився на брак боєприпасів біля звалища трупів “вагнерівців”. У цих смертях, яких “мало бути вп'ятеро менше”, він нецензурно звинуватив міністра оборони РФ Сергія Шойгу і начальника генерального штабу збройних сил РФ Валерія Герасімова через брак боєприпасів¹⁴. Їх насправді постачали “вагнерівцям” безвідмовно.

Приводом до заколоту “вагнерівців” стали профілактичні заходи згаданих Шойгу і Герасімова. Вони намагалися нейтралізувати вплив Пригожина, що вимагав їхньої відставки як неефективних і корумпованих. При цьому Пригожин розкрив сутність подій на окупованих РФ територіях України 2014 – 2023 рр., зокрема їхнє пограбування, поставив під сумнів заявлені цілі “спеціальної військової операції” – “денацифікацію і демілітаризацію України”. Олігарх демонстративно декларував повагу до приватної власності на прикладі

---

¹² В Україні Пригожину оголосили підозру. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3664553-v-ukraini-prigozину-ogolosili-pidozru.html>.

¹³ Rabin A. Diplomacy and Dividends. URL: <https://www.fpri.org/article/2019/10/diplomacy-and-dividends-who-really-controls-the-wagner-group>; Reynolds N. Putin's Not-So-Secret Mercenaries. URL: <https://carnegieendowment.org/2019/07/08/putin-s-not-so-secret-mercenaries-patronage-geopolitics-and-wagner-group-pub-79442>.

¹⁴ Пригожин на тлі мертвих росіян з “Вагнера”. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64734271>.

нерозграбування продукції та устаткування заводу шампанських вин у захопленій “вагнерівцями” частині міста Бахмут Донецької області.

За кілька днів до заколоту, 20 червня 2023 р., Пригожин украї відверто розповів про щоденні російські втрати у боях проти України до тисячі осіб. Він торкнувся причин краху ідеї “Новоросії” 2014 р. Наголосив на розграбуванні та вивезенні з українського Донбасу до РФ корисних копалин, державного і приватного майна¹⁵. Подібне неодноразово заявляв і радикальний шовініст Ігор Гіркін, який в серпні 2014 р. залишив пост “міністра оборони” “Донецької народної республіки” і втік до РФ.

Такі заяви руйнували конструкцію російської пропаганди, що є в основі тоталітарного режиму в РФ. До того ж, медіаімперія Пригожина, що включала “фабрику тролів” в Ольгіно (район у Санкт-Петербурзі), довго була складовою цієї ж машини. Це вагомий удар по репутації російського диктатора, що представляв себе “маскулітним лідером” і провідним тлумачем минулого. Знаменні натяки Пригожина 9 травня 2023 р. на деградацію Путіна – “щасливий дідусь”, можливо, виявиться “закінченим мудаком”¹⁶, тобто нікчемою. Їхній ефект підсилили важливі чинники – тривала близькість до Путіна, наявність приватної армії під назвою “Вагнер”, прихильне російське суспільство, уособлення мілітарного героїзму, власні ЗМІ. Отож вислови Пригожина викликали дискусію в російських медіа, насамперед у телеграм-каналах. Шовіністичні рупори доти підтримували Пригожина, а тепер настільки розгубилися, що вдалися до замовчувань, викривлених тлумачень і заперечень його тез.

Під час і після заколоту критика Пригожина різко посилилася. Доти ситуативний союзник Рамзан Кадіров, глава Чеченської Республіки, вказав на те, що олігарх переслідує особисті економічні вигоди. Неготовність як Пригожина, так і Путіна до силового двобою вдарила по престижу шовіністів. Як авангард ура-патріотів, “вагнерівці” раптово злякалися погроз родинам і прихильникам. Їхній ореол потьмянів. Зросла увага до справжньої ціни заслуг “вагнерівців” – завалювання українських оборонних позицій трупами росіян-“мобіків” (новомобілізованих) і тоннами боєприпасів.

Важливу думку 23 червня 2023 р. висловив командувач Сухопутних військ України Олександр Сирський: успіхи “вагнерівців” ґрунтувалися на нагнітанні страху – миттєвих розстрілах найманців-утікачів¹⁷. До того ж, у квітні 2022 р. Пригожин наказав одразу вбивати полонених.

¹⁵ Кобзар Ю. Просто рекет. URL: <https://www.unian.ua/war/prosto-reket-prigozhin-nazvav-spravzhnyu-metu-vtorgnennya-rf-v-ukrajinu-video-12304236.html>.

¹⁶ Как выиграть войну. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4ivFdOt4Oco&list=LL&index=165>.

¹⁷ Everything is still ahead. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/jun/23/everything-is-still-ahead-inside-a-secret-military-base-with-top-ukraine-general>.

Натомість його підлеглі зазнали величезних втрат у “м’ясних штурмах” української оборони міст Соледар і Бахмут.

Згідно з даними британської розвідки, на початку битви за Бахмут (взимку 2022 – 2023 рр.) загальна чисельність ПВК “Вагнер” на території України склала щонайменше 50 тис. осіб. Тоді ця компанія набрала в російських колоніях і тюрмах понад 38 тис. осіб. Пригожин говорив про 60 тис. мобілізованих в’язнів. Станом на січень 2023 р. з них загинули близько 30 тис., а втрати особового складу “Вагнера” досягли 77 %¹⁸. Причому відзначене угруповання отримало найбільше боєприпасів від міністерства оборони РФ.

Уцілілі в’язні, яких заманювали в ПВК “Вагнер” платнею і помилуванням, після завершення “шестимісячного контракту” поверталися в Росію амністованими¹⁹. Екс-командири “вагнерівців” зізнавалися у масових вбивствах цивільних, зокрема дітей, за особистим наказом Пригожина²⁰. Вони засвідчили страти “вагнерівців” за відмову вбивати українців і вказали на відео, на яких найманцям свої ж ламали руки, вішали або забивали до смерті.

Як відомо, міністерство оборони РФ запровадило “загороджувальні загони”, використавши “кадірівців”, а від травня 2023 р. збільшило мобілізацію ув’язнених, але тільки в підпорядковані собі частини²¹. Однак стратегічних успіхів у війні проти України ні “вагнерівці”, ні російська регулярна армія не досягли, що посилює напругу серед можновладців Росії.

2. Контекст непокори Пригожина

Потерпівши стратегічну поразку в Україні, Кремль удався до ядерних погроз, передусім імовірним підривом замінованої росіянами Запорізької

---

¹⁸ Чисельність “Групи Вагнера” в Україні. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/546164-chislennost-gruppy-vagnera-v-ukraine-sostavlyayet-okolo-50-tysyach-chelovek-razvedka-britanii>.

¹⁹ Петренко Л. Гепни бабцю молотком. URL: https://zaxid.net/gepni_babtsyu_molotkom_i_ydi_na_viynu_v_ukrayinu_n1556046; Повернувся з України. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/561453-vernulsya-iz-ukrainy-v-yuzhnoy-osetii-vagnerovec-ubil-nozhom-cheloveka-s-dcp-video>; Печенюк А. У Пригожина перестали “карати”. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/u-prigozhina-perestali-karati-naumanciv-stratami-na-tli-velikih-vtrat-poloneni-vagnerivci-12156804.html>.

²⁰ Печенюк А. Дітей вбивав. URL: <https://www.unian.ua/war/alzamat-uldarov-zek-z-pvk-vagnera-na-video-ziznavsya-u-vbivstvi-400-lyudey-u-pidvali-bahmuta-1222366.html>.

²¹ Кобзар Ю. Міноборони РФ розпочало масштабну мобілізацію. URL: <https://www.unian.ua/war/prigozhinu-ne-snilosya-minoboroni-rf-pochalo-masove-verbuvannya-uv-yaznenih-12239232.html>.

АЕС²². У 2022 р. під аналогічною небезпекою була Чорнобильська АЕС, проте російські війська покинули її під загрозою оточення і розгрому. Підрих загарбниками греблі Каховської ГЕС 6 червня 2023 р. і низки дамб у захоплених місцевостях свідчили про їхнє безсилля. Не виключалося застосування атомної зброї в межах Росії – як у внутрішній усобиці, так і для антиукраїнської провокації. Вірогідність того в Білгородській області РФ підтвердив Пригожин перед заколотом²³. Мовляв, бий своїх, аби чужі боялися.

Періодичні закиди російських посадовців про намагання України створити “брудну бомбу” (вибуховий пристрій з радіоактивними елементами) або застосувати хімічну чи біологічну зброю масового знищення бачилися ментальною підготовкою населення РФ до можливих подій. При цьому ні Пригожин, ні значна частина “ліберальної опозиції” були не системними противниками чинного російського ладу, а лише владолобними конкурентами.

Критикуючи одіозні заяви ліберальних опозиціонерів Олексія Навального і Михайла Ходорковського, що Росія не повинна повертати Крим Україні, ексчемпіон світу з шахів, політик в еміграції Гаррі Каспаров наголосив на характерній рисі тоталітарного режиму – прагненні контролювати не тільки вчинки підданих (громадян при тоталітаризмі нема за визначенням), а й уявлення про добро і зло. Через те сутнісна альтернатива Путіну в Росії відсутня. Два яскравих опозиційних лідери, які уособлювали “європейську Росію”, прозрадили, що їхні відмінності від Путіна в “кримському питанні” – суто стилістичні²⁴. Втім, на фоні поразок російських військ 2022 р., перспективи звільнення українцями Криму і сам Каспаров занепокоївся долею російського населення півострова в руслі імперських стереотипів²⁵. Показова теж підтримка Ходорковським заколоту Пригожина²⁶.

Примітною стала поява сутнісної, хоча не зовсім ідейно окресленої альтернативи путінізму з боку формувань у складі сил оборони України,

---

²² Maçães B. Russia plan to blow up Zaporizhzhia nuclear plant has been “drafted and approved”. URL: <https://www.newstatesman.com/world/europe/ukraine/2023/06/russia-plan-blow-up-zaporizhzhia-nuclear-plant-drafted-approved>.

²³ “Покажем, які ми”. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/570969-pokazhem-kakie-my-prigozhin-predupredil-o-yadernom-udare-po-belgorodskoy-oblasti-video>.

²⁴ Каспаров Г. Имперский тупик популизма. URL: <https://glavcom.ua/columns/kasparov/126812-imperskiy-tupik-populizma.html>.

²⁵ Халілов Р. Після деокупації Криму. URL: <https://ua.krymr.com/a/krym-deokupatsia-rosiyske-naselennia-liberaly-harri-kasparov/31865280.html>.

²⁶ Ходорковський підтримав дії Пригожина. URL: <https://newsyou.info/2023/06/xodorokovskij-pidtrimav-di-prigozhina-j-vagnerivciv-armiyarozvalena-peremogti-ukra%#d1%97nu-vona-ne-mozhe>.

як-от: Російський добровольчий корпус (РДК) і Легіон “Свобода Росії” (ЛСР). Публічний представник ЛСР Ілля Пономарьов у 2014 р. був єдиним депутатом Державної думи РФ, який проголосував проти анексії Криму. Згодом емігрував до США, а в 2016 р. отримав українське громадянство і переїхав до Києва. На відміну від РДК, членами якого були переважно праві радикали, ЛСР важко віднести до певного напрямку. Як пояснив Пономарьов: “У підрозділі нема ідеології, що переважає... Вона не ліва і не права, не ліберальна і не консервативна, а об’єднана лише ідеєю протидії агресії”²⁷.

Зазначені підрозділи так само неоднорідні за національним складом. Успіх їхніх рейдів територією РФ залежав і від ситуації в міжнародних відносинах, і від підтримки України. У Москві їх трактували ворогами російсько-православної цивілізації та означили словом “вірус”²⁸, яким шовіністи обзивали росіян, що начебто втратили національну ідентичність і налагодили зв’язки з неросіянами.

Детонатором путчу на чолі з Є. Пригожиним послужив нібито ракетний удар російської армії по тиловому табору “вагнерівців” (без уточнення місця його розташування). До списку претензій Пригожина додалися факти “вкрай недружнього ставлення” до ПВК “Вагнер” з боку міністерства оборони і генерального штабу збройних сил РФ. Олігарх оголосив “марш справедливості” на Москву. Колони бронетехніки й автомобілів “вагнерівців” 23 червня 2023 р. увійшли до Ростова і Воронежа попри спроби зупинити їх потугами, вірними Путіну. У вказаних містах “вагнерівці” зайняли важливі військові та цивільні об’єкти. Інша колона з трьохсот одиниць техніки і чисельністю 4 – 5 тис. осіб рушила на Москву, але, не дійшовши до неї понад сто кілометрів, розвернулася. Символом дводенного протистояння стало збиття “вагнерівцями” шести військових гелікоптерів й одного літака. За посередництва самопроголошеного президента Лукашенка обидві сторони досягли мирової угоди²⁹. Тимчасово “вагнерівців” передислокували до Білорусі.

Цікаво повели себе країни-союзники РФ. Казахстан вустами президента Касима-Жомарта Токаєва визначив заколот “внутрішньою справою Росії”³⁰. Раніше всі оті союзники не надіслали підрозділи воювати на боці Росії проти України. Не зробили цього й після ударів сил оборони

²⁷ Гуменюк О. Війна переноситься на територію РФ. URL: <https://zaborona.com/vijna-perenosytsya-na-terytoriyu-rf>.

²⁸ Террористы из РДК. URL: <https://topcor.ru/35850-terroristy-iz-rdk-reshili-legitimizirovat-sebja-cherez-vstrechu-s-gubernatorom.html>.

²⁹ Vladimir Putin freezes out hardliners after Wagner mutiny. URL: <https://www.ft.com/content/1d084fc7-d249-451d-b791-56a05b9010fc>.

³⁰ Токаєв удруге за два дні назвав заколот Пригожина “внутрішньою справою” Росії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-tokajev-zakolot-prygozhyna-vnutrishnya-sprava-rosiji/32474976.html>.

України по території РФ і рейдів російських добровольців. Тому, вочевидь, сприяли й неодноразові заперечення традицій державності в Казахстані російськими пропагандистами і чиновниками, включно з Путіним.

При намаганні придушити заколот навіть “кадірівці” не бажали прямої сутички з “вагнерівцями” попри грізні пропутінські заяви чеченських ватажків³¹. Ця лояльність була ситуативною внаслідок значних дотацій з Москви. Їх розподіляв у Чечні Р. Кадіров, що боявся відродження визвольного руху. Поразка “кадірівців” загострила б регіональну ситуацію.

Замороження конфлікту Є. Пригожина і путінського режиму не сподобалося таким шовіністам, як І. Гіркін й екскомандир загону “Восток” О. Ходаковський, що й раніше критикували Кремль. Але обґрунтування російської агресії проти України для них були беззаперечними. Обидва заявили, що головними мотивами Пригожина стало прагнення зберегти власну бізнес-імперію та контроль над ПВК “Вагнер”. Адже міністерство оборони РФ вимагало перепідпорядкування собі найманців, а Путін це підтримав.

Градус протистояння підняли провокативні та образливі звинувачення Пригожина конкурентів у державній зраді, небажанні “воювати по-справжньому”. Він мав на увазі відсутність загальної мобілізації, переведення всієї економіки на військові рейки, “кореїзації” РФ – перетворення за зразком Північної Кореї – закриття кордонів, тотальний ідеологічний контроль, масові репресії щодо інакодумців й неугодних. Окремо засудив можливий невігідний “договірняк” – примирення із Заходом.

Доречі, “кореїзації”, тотальної війни до “переможного кінця”, воєнного стану в усій РФ, відновлення смертної кари, загальної мобілізації вимагав й Ігор Гіркін. На “Віче Перемоги” (конференції керованого ним “Клубу розсерджених патріотів”) 25 червня 2023 р. він запропонував Путіну у випадку неспроможності всеціло мілітаризувати РФ поступитися іншій особі “законним шляхом”³², тобто піти у відставку. І це при тому, що під час пригожинського путчу Гіркін гуртував населення довкола Путіна. Відтак він остаточно перегнув палицю і назвав Путіна нікчемою, що править Росією багато років і не віщує хорошого. Натомість Гіркіна арештували за дискредитацію російської армії за доносом колишнього “вагнерівця”³³.

---

³¹ Коновал В. Кадіров збрехав. URL: https://24tv.ua/zakolot-prigozhina-chomu-kadirivtsi-tak-ne-doyihali-do-rostova_n2343522.

³² Мелешко І. Гіркін закликав Путіна піти у відставку. URL: <https://lviv.media/viyua/76287-girkin-zaklikav-putina-piti-u-vidstavku>.

³³ Russian Offensive Campaign Assessment, July 21, 2023. URL: <https://www.understandingwar.org/background/russian-offensive-campaign-assessment-july-21-2023>.

Контраст між наслідками вчинків Гірка і Пригожина здивував російських пропагандистів. Визнавши, що Гіркін дошкуляв Кремлю розповідями про справжні втрати російської армії та розграбування окупованих земель, вони закликали до критичних оцінок передовсім скоєного Пригожиним. Деякі медійники, навпаки, відбілювали “вагнерівців” як “слухняних і скажених псів” Кремля.

Євген Пригожин не тільки не отримав покарання, а й знову збагатився. Через півтора місяці після заклоту його компанії виграли тендери на харчування школярів Московської області на суму в 2,4 млрд рублів. Такі ж попередні контракти ніхто з ним не розірвав, а йшлося про замовлення на 85 млрд рублів для понад пів тисячі шкіл. Журналісти припустили, що, будучи ресторатором, Пригожин активно збирав компромат на керівництво країни. Цим оберігав своє життя і прибутки. Також він заробляв “охоронними послугами” в Сирії, де його служачки контролювали родовища корисних копалин. Західні аналітики вважали, якщо Кремль відбере цей бізнес у Пригожина, то порушить крихкий баланс впливу в Сирії, що остаточно перейде під контроль Ірану³⁴. Потреба Кремля у “вагнерівцях” зросла після військового перевороту в Нігері 26 липня 2023 р., президент якого Мохамед Базум (арабського походження) проводив прозахідний курс і підтримував Україну.

3. Наслідки “вагнерівського” повстання

Взаємини Євгена Пригожина і російської верхівки після заклоту нагадували тимчасове відтермінування перед розв’язкою. Багато хто прогнозував, що олігарха і “Вагнер” “нейтралізують”, коли від них забрали важке озброєння. Це видавалася вірогідним за взірцем знищення більшовиками військ Нестора Махна і загонів анархістів під час громадянської війни після розпаду Російської імперії. Цьому могло передувати повторне свідоме виснаження “вагнерівців” у війні проти України. Доти вони муштрували білоруську армію і викликали напругу на східному фланзі НАТО, а в білорусько-українському прикордонні відволікали військові ресурси України³⁵.

Такий сценарій ускладнила дилема. Невизначне реагування на заклот похитнуло довіру до Путіна. Лояльні рупори шовіністичного спрямування розкритикували непокарання заклотників, відсутність кадрових змін, брак належних відповідей на виклики часу. Зустріч Путіна з Пригожиним й офіцерами-“вагнерівцями” 29 червня 2023 р. нагадала бесіду роботодавця

---

³⁴ Кобзар Ю. Пригожин розширив бізнес. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/prigozhin-rozshiriv-biznes-v-rf-pislya-zakolotu-12355740.html>.

³⁵ У Держдумі РФ погрожують. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3736599-u-derzdumi-rf-pogrozuut-vzati-suvalskij-koridor-za-dopomogou-vagnerivciv.html>.

з найманими працівниками щодо зміни місця роботи³⁶. І це менше ніж за тиждень, як Путін їх обізвав зрадниками. Було очевидним, що його спроба швидко ліквідувати чи взяти під контроль ПВК “Вагнер” відтягне російські сили з України й спровокує обвал їхніх оборонних ліній. До того ж, у Кремлі вагалися зашкодити “Вагнеру” як незамінному інструменту російського впливу в африканських країнах³⁷. Не дивно, що Пригожин 27 липня 2023 р. появився в Санкт-Петербурзі в готелі поблизу саїта “Росія–Африка”, провівши неофіційні зустрічі з африканськими діячами.

Це руйнувало пропагандистські “картинки”, розколювало і поляризувало політичні й економічні клани, розчаровані слабкістю Путіна. При збереженні хоча б частки впливу (не кажучи про життя) Пригожин міг консолідувати шовіністів, поступово перетягнути на свій бік чимало регіональних керівників і вдатися до наступної спроби перевороту. У випадку повної поразки олігарха чи вбивства його справа однаково мала сенс. Адже криза режиму від поразок в Україні породила б нових претендентів на владу. Їх би посилили прихильники Пригожина через неминучі путінські репресії проти них. Обіцянки про амністію противників диктатора зазвичай не дотримують.

Натомість перемога Пригожина чи альтернативних постатей здатна зруйнувати РФ, де державне управління підлаштоване під особисте керування і культ особи Путіна. Відокремитись можуть регіональні та національні проводирі, що спричинить локальні збройні конфлікти. При веденні війни до “переможного кінця” (подібно до рішення Тимчасового уряду після Лютневої революції 1917 р.) можливе правління на кшталт дуцзюнату і військових клік у Китаї після повалення монархії Сінхайською революцією 1911 – 1912 рр. Реальна влада відійде очільникам регіонів, що обіпруться на “кишенькові” армії попри формальні запевнення центру в лояльності.

Зазначені обставини можуть унезалежити низку досі формально автономних регіонів РФ – Башкоростану та ін. Деякі лідери національно-визвольних антипутінських рухів уже заявили, що час незалежності настав. З іншого боку, попри глобальне протистояння США і Китай мусять запобігти використанню зброї масового знищення Путіним та його суперниками у боротьбі між собою чи проти сусідів, насамперед України. Не виключене введення військ КНР та його сателітів у певні регіони Росії.

Пролами в грімзкій та суперечливій конструкції російської пропаганди, здійснені Пригожиним та ін., матимуть зворотний ефект для

---

³⁶ Будрін А. У Кремлі підтвердили тригодинну зустріч Путіна з Пригожиним. URL: <https://www.unian.ua/politics/u-kremli-pidtvverdili-trigodinnu-zustrich-putina-z-prigozhinim-pro-shcho-govorili-12323313.html>.

³⁷ Lewis K. Putin “Can’t Afford to Lose” Prigozhin. URL: <https://www.newsweek.com/putin-cant-afford-lose-prigozhin-ret-us-general-1812087>.

імперських кіл, слугуючи краху РФ. Заколот “вагнерівців” супроводила бурхлива викривальна полеміка серед шовіністів і мілітаристів. Ці суперечки не припинилися та матимуть довгострокові наслідки.

Командувач 58-ї армії РФ на Запорізькому напрямку генерал-майор Іван Попов у середині липня 2023 р. повідомив, що його звільнили, бо озвучив наявні проблеми і “загострив увагу на головній трагедії сучасної війни – відсутності контрбатареїної боротьби, розвідки, масовій загибелі й каліцтвах наших з вами братів від артилерії супротивника”. Це сталося після доповіді начальнику генерального штабу Герасімову. Такий публічний конфлікт – “нонсенс, скандал, найнебезпечніший прецедент, майже заколот”, як прокоментував Гіркін. Перед тим заступник командувача російського угруповання в Україні С. Суоровікін, якого пов’язували з Є. Пригожиним, зник із публічного простору взагалі. Йому обмежили свободу пересування і спілкування, запідозривши сприяння Пригожину.

Примітно, що троє колишніх командувачів згаданої 58-ї армії були депутатами Державної думи одночасно – генерал-полковник А. Картаполов, генерал-лейтенанти А. Гурульов і В. Соболев. Одіозний Гурульов, чільний спікер у російських ток-шоу, й опублікував звернення Попова. Причому всі троє підтримали Попова. Раніше оті екскомандарми публічно хвалили Герасімова. Скандал же з усуненням з посади Попова показав глибокі розбіжності в середовищі російських воєначальників³⁸.

Імовірна поразка Путіна у міжусобицях автоматично не означатиме негайний крах його режиму. Бо формуються симулякри нових “рятівників Росії”, як-от: Пригожина і Гіркіна³⁹. Вони ж не припинять агресію проти України чи в Африці. Їхні прізвиська на те вказували. Пригожин – “кухар Путіна”, “пекельний монстр”, “Весельчак У” (у повісті радянського фантаста Кіра Буличова “Сто років тому вперед” (1978) й кінофільмі “Гостя з майбутнього” (1984) огрядний космічний пірат із таким ім’ям набирав різні подоби людей, тварин, речей), “Чорний клоун” (відсилення до однойменних фільмів – російського детективу 1994 р. й американського жахастика 2022 р.).

“Весельчаком У” та “Чорним клоуном” Пригожина перехрестив уперше Гіркін. Він розважався образами російських діячів, як-от: “фанерний маршал” (міністр оборони Шойгу) чи “генерал Му-Му” (начальник генштабу Герасімов). Пригожина Гіркін обізвав ще “садистом”,

---

³⁸ Барабанов І. Криза в керівництві армії РФ. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-66195219>.

³⁹ Гречана А. Неук. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/worldnews/nevch-karnij-zlochinet-torgovets-hot-dogami-kuhar-putina-prizvidnik-zakolotu-shcho-vidomo-pro-vatazhka-mizhnarodnoji-zlochinnoji-organizatsiji-vagner-prigozhini-ta-jogo-rodinu-1671923.html>.

“психопатом”, “одержимим бісами”⁴⁰. Подібно казав Ходаковський, підкріплюючи свої слова викривальними фактами. Сам же він у лютому 2020 р. зізнався у злочині, в якому Москва вперто звинувачувала Збройні Сили України. У серпні 2014 р. Ходаковський наказав нещадно обстріляти місто Ясинувата Донецької області з реактивних систем залпового вогню “Град”, аби змусити українських воїнів звідти відійти⁴¹. Тоді російські найманці зруйнували десятки будинків.

Наразі претенденти на державну владу серед радикальних шовіністів чекали послаблення Путіна. Вони прагнули зіграти роль на зразок знаних діячів ХХ ст. Юзефа Пілсудського і Шарля де Голля, котрі віддалилися від активної політики і поверталися через компрометацію і падіння конкурентів. Схожим є приклад Наполеона, який після єгипетського походу ввійшов у Париж “рятівником вітчизни”, здійснив переворот і встановив одноосібне правління.

Не гаючись, у Москві приступили до медійного знищення “вагнерівців”. У тому ж дусі виступив і Путін. Він спростував свою ж брехню роком раніше про відсутність зв’язку між ПВК “Вагнер” і російською державою. Насправді “вагнерівці” повністю фінансувалися і забезпечувалися РФ. Відмежувавшись від злочинів найманців у Сирії, Центральній Африці та Україні, Путін навів промовисті дані. Протягом 2022 р. ця приватна військова компанія отримала 86 млрд рублів державного фінансування, що еквівалентно мільярду доларів США. Ще близько 110 млрд рублів склали страхові виплати “вагнерівцям”. Компанія “Конкорд” Пригожина, крім того, харчувала російську армію, заробивши лише за рік 80 млрд рублів, або майже 940 млн доларів США⁴². Путін зіронізував: “Сподіваюся, що під час цих робіт ніхто нічого не вкрав або, скажімо так, вкрав поменше. Але безумовно ми будемо, звичайно, з цим з усім розбиратися”⁴³. Принагідно пропагандист Д. Кісельов окреслив обсяги державних видатків на проєкти Є. Пригожина. Засновник “Вагнера” отримав у рамках підписання контрактів із найманцями понад 858 млрд рублів. Його “Конкорду” виділили ще 845 млрд рублів “за надання послуг”⁴⁴.

---

⁴⁰ Прохоренко В. Гіркін заявив. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/girkin-zayaviv-shcho-prigozhin-oderzhimiy-bisami-video-12323247.html>.

⁴¹ Ексвагажок “ДНР” Ходаковський зізнався. URL: <https://novynarnia.com/2020/02/06/hodakovskiy-ziznavsya>.

⁴² Putin claim that Russia funds Wagner group may make it easier to try him for war crimes. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/jul/01/putin-claim-that-russia-funds-wagner-group-may-make-it-easier-to-try-him-for-war-crimes>.

⁴³ Путін запідозрив компанію Пригожина. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/06/27/novyna/bezpeka/putin-zapidozriv-kompaniyu-pryhozhyna-kradizhczhi-hroshej-rf>.

⁴⁴ Прохоренко В. Путін всіх обдурив. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/putin-vsih-obduriv-pvk-vagner-za-derzhkontraktami-otrimala-pid-trilyon-rubliv-12314430.html>.

Після заколоту під тиском Кремля Євген Пригожин ліквідував свій медіахолдинг “Патріот”, що включав “РИА ФАН”, “Народні новини”, “Економіка сьогодні” та ін., а федеральна служба “Роскомнадзор” заблокувала їхні сайти⁴⁵. Так само міністерство оборони РФ розірвало продовольчі контракти з пригожинською компанією.

Зауважимо подібне. У бюджеті РФ 2020 р. на підтримку державних медіа передбачили 92 млрд рублів (1,3 млрд євро за тогочасним курсом валют), що співмірно з видатками російського міста з населенням понад мільйон осіб. Головний редактор телеканалу “Russia Today” (вів дезінформаційні кампанії вдома і за кордоном) Маргарита Сімоньян наполягала, що її установа необхідна “приблизно тому ж, чому країні потрібно міністерство оборони”, позаяк веде “інформаційну війну з усім західним світом”. Мета – завоювати і розширити аудиторію, щоби скористатися доступом до неї в “критичні моменти”⁴⁶.

Самовикриття чиновників, політиків, пропагандистів, блогерів додатково викрили нутро пугінського режиму. Бунт “вагнерівців” аж ніяк не стосувався демократизації. “Найогидніший факт, що громадянська війна в Росії почалася через суперечку про те, як ефективніше вбивати українців”, – відзначив “Georgian Legion” (“Грузинський Леґіон” – добровольчий підрозділ у складі сил оборони України) на сторінці мережі “Твіттер” 24 червня 2023 р.

Однак виступ “вагнерівців” на чолі з Пригожиним попри короткочасність і невдачу – не звичайний епізод, а важлива подія російсько-української війни. Він привернув світову увагу. Американський президент Джо Байден дотепно порадив Євгену Пригожину пильнувати за тим, що їсть (аби не отруїли). США навіть відтермінували введення санкцій проти ПВК “Вагнер”, очікуючи завершення заколоту⁴⁷.

Подібно до нацифікації Німеччини після приходу Адольфа Гітлера на посаду канцлера (деякі дослідники маніпулятивно використовують поняття “консервативна революція”) метою “вагнерівців” була суспільна “консервація”, перетворення РФ на суцільний військовий табір. Це нагадало “передчасні заколоти” військових офіцерів Японії 1930-х рр. Вони вимагали розширення експансії та більшої мілітаризації своєї країни, де й так прагнорено готувалися до світової війни.

Рівно через два місяці після заколоту, 23 серпня 2023 р., 62-річний Євген Пригожин загинув в авіатроці разом із заступником Дмитром

⁴⁵ Гичко М. Більше не “кухар”. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/bilshe-ne-kuhar-minoboroni-rf-rozirvalo-kontrakt-z-kompaniyeyu-prigozhina-12313530.html>.

⁴⁶ Question That. URL: <https://medium.com/dfirlab/question-that-rtm-military-mission-4c4bd9f72c88>.

⁴⁷ Faucon B. U.S. to Delay New Sanctions on Wagner. URL: <https://www.wsj.com/livecoverage/russia-wagner-prigozhin-putin/card/u-s-to-delay-new-sanctions-on-wagner-for-fear-of-siding-with-putin-j1EoFqeLaWEt04m6uY>.

Уткіним, командувачем колони «Маршу справедливості», що не дійшла до Москви⁴⁸. Пригожинський «Embraer ERJ 135» на шляху з Москви в Санкт-Петербург розбився поблизу села Куженкіно Тверської області, за 50 км від резиденції В. Путіна на Валдаї, котру прикривають чотири дивізіони зенітних ракетних систем С-300. Як переконували, літак Пригожина «просто збили».

ВИСНОВКИ

Заколот Євгена Пригожина і поведінка інших радикальних шовіністів увирали їхнє бажання “увійти в історію”, подібно до мотивів очільників білогвардійського руху 1917 – 1922 рр. Засвідчили це й вимоги Пригожина визнати заслуги “вагнерівців” у російській агресії проти України, Сирії тощо, а також спроби їх міфологізувати.

Цей заколот не мав ознак революції чи визвольного повстання проти недемократичного режиму. Повторні зусилля таких “консерваторів” унаслідок масштабних поразок у війні проти України, паралічу державного управління, загострення економічних проблем через наростання міжнародних санкцій нагадають радше самопроголошений Державний комітет з надзвичайного стану в СРСР 18 – 21 серпня 1991 р. з аналогічними наслідками. Надто, коли Китай та решту союзників РФ не допоможуть у стрімких подіях російсько-української війни через власні внутрішні проблеми.

“Вагнерівці” – виразники інтересів старої імперської держави з її людиноненависницькою ідеологією рашизму, котрі мріють “вийти на новий рівень”. Це схоже на відродження Римської імперії у перших століттях нашої ери, що передувало її розпаду. Тому спроби демократичних країн домовитися про припинення російської агресії проти України після перемоги “вагнерівців” і подібних у РФ будуть безперспективними. Адже міжблокове протистояння й антидемократичні режими збережуть своє значення у світовому вимірі.

Реалії російсько-української війни вказують на інший розвиток подій. Перемога над РФ потребує не лише нейтралізації (ліквідації, полонення) Путіна як тоталітарного очільника, а й руйнування всього режиму. Це унеможливить прихід до влади радикальних шовіністів чи симулякру Путіна у вигляді його двійника, як тимчасової маріонетки. Швидко падіння основ путінського режиму звизить можливості союзників РФ щодо втручання у війну проти України, не кажучи вже про плани їхньої зверхності в світі.

---

48 «Наказание за мятеж». Путин расправился с Пригожиным. URL: <https://dostoevsky.b-cdn.net/2023/08/24/nakazanie-zamyatezh-evgenii-prigozhin-pogib-vaviakatastrofe-ryadom-srezidentsiei-putina-a52850>

АНОТАЦІЯ

Мета дослідження – аналіз передумов, перебігу і поточних наслідків спроби державного перевороту в РФ, здійсненої членами ПВК “Вагнер” на чолі з Є. Пригожиним 23 – 24 червня 2023 р. Також проаналізований загальний контекст резонансної події. Показано неготовність російських пропагандистів до реалій суспільного розколу серед еліт і можливого початку громадянської війни у самій РФ. Концепція громадянської війни в Україні була центральним антиукраїнським нарративом до початку широкомасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 р. Тепер ця концепція обернулася бумерангом проти її творців.

Розкрито перебіг заклоту “вагнерівців”, в ході якого близький до В. Путіна олігарх Є. Пригожин вийшов з-під контролю Кремля і спробував показати себе самостійним політичним гравцем. Висвітлено специфічну інформаційну політику заклотників, чії радикальні критичні оцінки війни і внутрішньої ситуації в РФ по суті означали серйозний удар по всій конструкції офіційної мілітаристсько-шовіністичної пропаганди, що є одним з провідних механізмів контролю історичних пам’яті та свідомості, відіграє фактичну роль чи не головного кріпильного елемента тоталітарного режиму в РФ. Це вагомо вдарило по позиціях В. Путіна як керівника РФ, що намагався представити себе провідним інтерпретатором історичних подій, самовихвалявся як “маскулінний лідер”, продовжувач справи московського царя Петра I з об’єднання “споконвічних”, “історичних російських територій”, апологет російської агресії проти України.

Відображено поточні наслідки заклоту “вагнерівців” і запропоновано середньо- і довгострокові прогнози. Показано, що спроба перевороту не мала ознак революції чи визвольного повстання проти недемократичного путінського режиму. Реалії російсько-української війни у фазі широкомасштабної російської агресії, що є частиною глобального конфлікту, роблять реалістичнішим інший розвиток подій. Досягнення беззаперечної перемоги України над РФ потребуватиме руйнування всього путінського режиму, що унеможливить прихід до влади радикальних шовіністів чи навіть симулякру Путіна в особі одного з його двійників, ускладнить спроби союзників РФ запобігти краху тоталітарного режиму в Росії.

ABSTRACT

The purpose of the research is to analyze the prerequisites, course and current consequences of the attempted coup d'état in the Russian Federation, carried out by members of the private military company «Wagner» led by E. Prigozhin on June 23-24, 2023. The general context of the resonant event is also analyzed. It shows the unpreparedness of Russian propagandists for the realities

of social division among the elites and the possible start of a civil war in the Russian Federation itself. The concept of a civil war in Ukraine was the central anti-Ukrainian narrative until the start of the large-scale Russian invasion on February 24, 2022. Now this concept has backfired against its creators.

The course of the «Wagnerian» rebellion was revealed, during which the oligarch E. Prigozhin, who is close to V. Putin, got out of the control of the Kremlin and tried to show himself as an independent political player. The specific information policy of the rebels, whose radical critical assessments of the war and the internal situation in the Russian Federation essentially meant a serious blow to the entire structure of official militarist-chauvinist propaganda, is highlighted. It is one of the leading mechanisms of control of historical memory and consciousness, it plays the actual role of the main fastening element of the totalitarian regime in the Russian Federation. This strongly affected the positions of V. Putin as the head of the Russian Federation, who tried to present himself as a leading interpreter of historical events, praised himself as a «masculine leader», the successor of the Moscow Tsar Peter I's cause of the unification of «historical Russian territories», an apologist for the Russian aggression against Ukraine.

The current consequences of the «Wagnerian» rebellion are reflected and medium- and long-term forecasts are offered. It is shown that the coup attempt had no signs of a revolution or a liberation uprising against the undemocratic Putin regime. The realities of the Russian-Ukrainian war in the phase of large-scale Russian aggression, which is part of the global conflict, make other developments more realistic. Achieving an indisputable victory for Ukraine over the Russian Federation will require the destruction of the entire Putin regime, which will make it impossible for radical chauvinists or even a simulacrum of Putin in the person of one of his doubles to come to power, and will complicate the attempts of Russia's allies to prevent the collapse of the totalitarian regime in Russia.

ЛІТЕРАТУРА

1. “Как выиграть войну, если вдруг дедушка – мудака?”. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4ivFdOt4Oco&list=LL&index=165>.

2. “Покажемо, які ми”: Пригожин попередив про ядерний удар по Белгородській області. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/570969-pokazhem-kakie-my-prigozhin-predupredil-o-yadernom-udare-po-belgorodskoy-oblasti-video>.

3. “Черный клоун лезет в большую политику”. URL: https://www.dialog.ua/russia/269949_1679033700.

4. Барабанов І. Криза в керівництві армії РФ. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-66195219>.

5. Будрін А. У Кремлі підтвердили тригодинну зустріч Путіна з Пригожиним. URL: <https://www.unian.ua/politics/u-kremli-pidtvverdili-trigodinnu-zustrich-putina-z-prigozhinim-pro-shcho-govorili-12323313.html>.

6. Буцко Д. Пригожин кинув виклик Путіну. URL: <https://hromadske.ua/posts/prigozhin-kinuv-viklik-putinu-tozh-teper-vin-potencijna-zagrozdlya-nogo-amerikanskij-analitik-rob-li>.

7. В Україні Пригожину оголосили підозру. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3664553-v-ukraini-prigozину-ogolosili-pidozru.html>.

8. Гичко М. Більше не “кухар”. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/bilshe-ne-kuhar-minoboroni-rf-rozirvalo-kontrakt-z-kompaniyeyu-prigozhina-12313530.html>.

9. Гречана А. Неук, карний злочинець, торговець хотдогами, кухар Путіна, призвідник заколоту. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/worldnews/nevch-karnij-zlochinetstorgovets-hotdogami-kuhar-putina-prizvidnik-zakolotu-shcho-vidomo-pro-vatazhka-mizhnarodnoji-zlochinnoji-organizatsiji-vagner-prigozhini-ta-jogo-rodinu-1671923.html>.

10. Гуменюк О. Війна переноситься на територію РФ. URL: <https://zaborona.com/vijna-perenosytsya-na-terytoriyu-rf>.

11. Екватаж “ДНР” Ходаковський зізнався. URL: <https://novynarnia.com/2020/02/06/hodakovskiy-ziznavsya>.

12. Заколот ПВК “Вагнер”. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Заколот_ПВК_“Вагнер”.

13. Заколот Пригожина був спланованою спецоперацією, погодженою з Путіним. URL: <https://nv.ua/ukr/amp/pvk-vagner-danilov-skazav-shchobunt-prigozhina-buv-specoperaciyeuyuzgodzhenoyuz-putinim-50344762.html>.

14. Каспаров Г. Имперский тупик популизма. URL: <https://glavcom.ua/columns/kasparov/126812-imperskij-tupik-populizma.html>.

15. Кобзар Ю. “Просто рекет”: Пригожин назвав справжню мету вторгнення РФ в Україну. URL: <https://www.unian.ua/war/prostoreket-prigozhin-nazvav-spravzhnyu-metu-vtorgnennya-rf-v-ukrajinu-video-12304236.html>.

16. Кобзар Ю. Міноборони РФ розпочало масштабну мобілізацію ув’язнених. URL: <https://www.unian.ua/war/prigozhinu-ne-snilosyaminoboroni-rf-pochalo-masove-verbuvannya-uv-yaznenih-12239232.html>.

17. Кобзар Ю. Пригожин розширив бізнес в РФ після заколоту. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/prigozhin-rozshiriv-biznes-v-rf-pislyazakolotu-12355740.html>.

18. Коновал В. Кадилов збрехав. URL: https://24tv.ua/zakolot-prigozhina-chomu-kadirivtsi-tak-ne-doyihali-do-rostova_n2343522.

19. Мелешко І. Гіркін закликав Путіна піти у відставку. URL: <https://lviv.media/viyna/76287-girkin-zaklikav-putina-piti-u-vidstavku>.

20. Мельников О., Соколова Ю. Пригожин повністю залежний від Путіна. URL: <https://fakty.com.ua/ua/svit/20230624-prygozhyn-povnistyu-zalezhnij-vid-putina-a-pvk-vagnera-derzhutvorennya-intervyu-z-kolyshnim-vagnerivczem>.

21. Офіцинський Р., Ісак Ю. Образи російсько-української війни від 2014 р. донині. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 61. Т. 2. С. 18–23. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-2-3>.

22. Офіцинський Р., Ісак Ю., Сліпецький О. Російська логіка війни проти України від 24 лютого 2022 р. донині. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. № 13/55. С. 208 – 233. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283185>.

23. Офіцинський Р., Ісак Ю., Сліпецький О. Російсько-українська війна від 24 лютого 2022 року донині: історичні реалії та поточні уроки. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 62. Т. 2. С. 4 – 9. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-2-1>.

24. Офіцинський Р., Ісак Ю., Сліпецький О. Сучасна російсько-українська війна у світлі російської пропаганди. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 7. С. 998 – 1011. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7\(13\)-998-1011](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7(13)-998-1011).

25. Петренко Л. Гепни бабцю молотком і йди на війну в Україну. URL: https://zaxid.net/gepni_babtsyu_molotkom_i_ydi_na_viynu_v_ukrayinu_n1556046.

26. Печенюк А. “Дітей вбивав, шкода дітей”: зек з ПВК “Вагнера” на відео зізнався у вбивстві 400 людей у підвалі Бахмута. URL: <https://www.unian.ua/war/alzamat-uldarov-zek-z-pvk-vagnera-na-video-ziznavsya-u-vbivstvi-400-lyudey-u-pidvali-bahmuta-12222366.html>.

27. Печенюк А. У Пригожина перестали “карати” найманців стратами. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/u-prigozhina-perestali-karati-naumanciv-stratami-na-tli-velikih-vtrat-poloneni-vagnerivci-12156804.html>.

28. Повернувся з України. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/561453-vernulsya-iz-ukrainy-v-yuzhnoy-osetii-vagnerovec-ubil-nozhom-cheloveka-s-dcp-video>.

29. Пригожин на тлі мертвих росіян з “Вагнера” поскаржився на брак боєприпасів. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64734271>.

30. Прохоренко В. Гіркін заявив, що Пригожин “одержимий бісами”. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/girkin-zayaviv-shcho-prigozhin-oderzhimiy-bisami-video-12323247.html>.

31. Прохоренко В. Путін всіх обдурив. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/putin-vsih-obduriv-pvk-vagner-za-derzhkontraktami-otrimalapid-trilyon-rubliv-12314430.html>.

32.Путін запідозрив компанію Пригожина у крадіжці грошей рф. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/06/27/novyna/bezpeka/putin-zapidozryv-kompaniyu-pryhozhyna-kradizhczhi-hroshej-rf>.

33.Сідченко С., Залкін С., Хударковський К., Белімов В. Інформаційні заходи шостого етапу інформаційної кампанії Російської Федерації в ході збройної агресії проти України у вересні 2022 року. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*. 2022. № 3. С. 71 – 80.

34.Террористи из РДК решили легитимизировать себя через встречу с губернатором. URL: <https://topcor.ru/35850-terroristy-iz-rdk-reshili-legitimizirovat-sebja-cherez-vstrechu-s-gubernatorom.html>.

35.Токаев удруге за два дні назвав заколот Пригожина “внутрішньою справою” Росії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-tokajev-zakolot-prygozhyna-vnutrishnya-sprava-rosiji/32474976.html>.

36.У Держдумі РФ погрожують “взяти” Сувальський коридор за допомогою “вагнерівців”. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3736599-u-derzdumi-rf-pogrozuut-vzati-suvalskij-koridor-za-dopomogou-vagnerivciv.html>.

37.У Путіна планують зробити Пригожина зрадником. URL: <https://delo.ua/politics/u-putina-planuyut-zrobiti-prigozhina-zradnikom-isw-417436>.

38.Халілов Р. Після деокупації Криму російські ліберали візьмуться захищати його населення? URL: <https://ua.krymr.com/a/krym-deokupatsia-rosiyske-naselennia-liberaly-harri-kasparov/31865280.html>.

39.Ходорковський підтримав дії Пригожина й “вагнерівців”. URL: <https://newsyou.info/2023/06/xodorkovskij-pidtrimav-di-prigozhina-j-vagnerivciv-armiya-rozvalena-peremogti-ukra%dl%97nu-vona-ne-mozhe>.

40.Чисельність “Групи Вагнера” в Україні становить близько 50 тисяч людей. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/546164-chislennost-gruppy-vagnera-v-ukraine-sostavlyaet-okolo-50-tysyach-chelovek-razvedka-britanii>.

41.Bojórque L., Ávila S. La implosión que se avecina al régimen de putin. *Ciencia Latina*. 2023. №4. P. 1389–1404.

42.Currie I. *Exporting Autocracy: Evgenii Prigozhin, the Wagner Group and the Putin Regime’s Scramble for Africa*. La Trobe University, 2022. 219 p.

43.Currie I., Horvath R. The rise of Yevgeny Prigozhin. URL: <https://theconversation.com/the-rise-of-yevgeny-prigozhin-how-a-one-time-food-caterer-became-vladimir-putins-biggest-threat-208450>.

44.Erkan Ç., Ateş A. Wagner Grubu’nun Yapısı ve Operasyonları Üzerine Bir İnceleme. *Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi*. 2023. № 4. P. 111 – 130.

45.Everything is still ahead: inside a secret military base with top Ukraine general. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/jun/23/everything-is-still-ahead-inside-a-secret-military-base-with-top-ukraine-general>.

46. Faucon B. U.S. to Delay New Sanctions on Wagner for Fear of Siding With Putin. URL: <https://www.wsj.com/livecoverage/russia-wagner-prigozhin-putin/card/u-s-to-delay-new-sanctions-on-wagner-for-fear-of-siding-with-putin-j1EeoFqeLaWE2tO4m6uY>.

47. Grint K. Letter to putin. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/17427150231190500>.

48. Lewis K. Putin “Can’t Afford to Lose” Prigozhin. URL: <https://www.newsweek.com/putin-cant-afford-lose-prigozhin-ret-us-general-1812087>.

49. Mações B. Russia plan to blow up Zaporizhzhia nuclear plant has been “drafted and approved”. URL: <https://www.newstatesman.com/world/europe/ukraine/2023/06/russia-plan-blow-up-zaporizhzhia-nuclear-plant-drafted-approved>.

50. Poroskoun G. Yevgeny Prigozhin and the Wagner Group. URL: <https://www.inss.org.il/publication/wagner>.

51. Putin claim that Russia funds Wagner group may make it easier to try him for war crimes. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/jul/01/putin-claim-that-russia-funds-wagner-group-may-make-it-easier-to-try-him-for-war-crimes>.

52. Question That: RT’s Military Mission. URL: <https://medium.com/dfrlab/question-that-rts-military-mission-4c4bd9f72c88>.

53. Rabin A. Diplomacy and Dividends: Who Really Controls the Wagner Group? URL: <https://www.fpri.org/article/2019/10/diplomacy-and-dividends-who-really-controls-the-wagner-group/>.

54. Russian Offensive Campaign Assessment, October 25, 2022. URL: <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-october-25>.

55. Russian Offensive Campaign Assessment, June 24, 2023. URL: <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-june-24-2023>.

56. Russian Offensive Campaign Assessment, July 21, 2023. URL: <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-july-21-2023>.

57. Reynolds N. Putin’s Not-So-Secret Mercenaries: Patronage, Geopolitics, and the Wagner Group. URL: <https://www.jstor.org/stable/resrep20986.1>.

58. Sanner B. Putin and Prigozhin: It’s Complicated. URL: <https://www.belfercenter.org/publication/putin-and-prigozhin-its-complicated>.

59. Vladimir Putin freezes out hardliners after Wagner mutiny. URL: <https://www.ft.com/content/1d084fc7-d249-451d-b791-56a05b9010fc>.

Information about the authors:

Ofitsynskyy R. A.,

Doctor of Historical Sciences,
Professor of the Transcarpathian Institute
of Postgraduate Pedagogical Education,
35, Avgustyna Voloshyna str., Uzhhorod, Ukraine, 88000 (ofitsynsky@gmail.com)

Isak Y. I.,

Senior Lecturer of the Uzhhorod National University,
3, Narodna Square, Uzhhorod, Ukraine, 88000 (yurii.isak@uzhnu.edu.ua)

Ofitsynskyy Y. R.,

History Teacher
of the Uzhhorod Greek-Catholic Private Lyceum “Theoband”,
1, Andriy Bachynskyy Square, Uzhhorod, Ukraine, 88000 (yuriy.ofitsynskyy@gmail.com)

Офіцинський Р. А.,

доктор історичних наук, професор Закарпатського інституту
післядипломної педагогічної освіти, професор Карпатського
університету імені Августина Волошина,
вулиця Августина Волошина, 35, Ужгород, Україна, 88000
(ofitsynsky@gmail.com)

Isak Y. I.,

старший викладач Ужгородського національного університету,
площа Народна, 3, Ужгород, Україна, 88000 (yurii.isak@uzhnu.edu.ua)

Офіцинський Ю. Р.,

доктор філософії зі спеціальності “Історія та археологія”, вчитель
Ужгородського приватного греко-католицького ліцею “Теобенд”,
площа Андрія Бачинського, 1, Ужгород, Україна, 88000 (yuriy.ofitsynskyy@gmail.com)